

Konkurenceschopnost regionů

Co je konkurenceschopnost regionu, jaký je její význam a jak ji lze měřit? Jaké jsou rozdíly oproti konkurenci mezi firmami, co způsobuje rozdíly mezi regiony a úroveň jejich konkurenceschopnosti?

Konkurenceschopnost regionu je obvykle chápána jako schopnost regionu nabídnout vhodné podmínky pro fungování jednotlivých subjektů (především firem a jednotlivců). Působením v daném regionu pak tyto subjekty získávají určitou výhodu, kterou by v jiném regionu nezískaly nebo by ji nezískaly v takovém rozsahu, a tím zvyšují vlastní konkurenceschopnost. Regiony tedy mezi sebou soutěží o přitažení či udržení investic, ale i obyvatelstva.

Meziregionální konkurence se podstatným způsobem liší od konkurence mezi firmami či jednotlivci. Jestliže u firemní či personální konkurence může být pouze jeden vítěz, u regionální konkurence tento vztah nemá zdaleka tak přímočarou a jednoznačnou podobu. Jestliže si firma vybere pro svoje působení určitý region, pozitivní efekty se mohou projevit i v regionech ostatních v podobě zvýšené koupěschopné poptávky po zboží, které je vyráběno v těchto regionech (spotřební zboží), nebo službách v jiných regionech poskytovaných (rekreace). Vedle toho se příznivě projeví také zvýšená nabídka pracovních příležitostí, která může být využita i pracovní silou z regionů s časově únosnou dostupností.

Konkurenceschopnost regionů lze měřit dvěma základními způsoby. První spočívá v kvantitativním a kvalitativním popisu rozhodujících faktorů, které konkurenceschopnost ovlivňují, tj. vybavenost regionu technickou infrastrukturou, dostupnost vhodných ploch nebo budov pro podnikání, kvalifikace a mzdová náročnost pracovní síly, fungování veřejné správy a veřejného sektoru, bezpečnost apod.. Druhou možností je měřit samotné důsledky konkurenceschopnosti, tedy ekonomickou úroveň regionu prostřednictvím určitých souhrnných ukazatelů v přepočtu na jednoho obyvatele, tj. výši hrubého domácího produktu (HDP) vytvořeného v regionu, daňovou výtěžností, mírou nezaměstnanosti a průměrnými příjmy.

Meziregionální rozdíly v dosahované výši HDP na jednoho obyvatele jsou úzce spojeny zejména se čtyřmi základními faktory:

- ekonomickou strukturou vyjádřenou prostřednictvím podílu zaměstnanosti v zemědělství, průmyslu, stavebnictví, tržních a netržních službách na celkové zaměstnanosti; analýzy ukazují, že regiony s vysokým HDP se vyznačují vysokým podílem zaměstnanosti v tržních službách a/nebo průmyslu
- rozsahem inovací, který lze měřit počtem přihlášených patentů a vynálezů; silné regiony vykazují větší inovační aktivitu
- dopravní dostupností regionu, která je měřena indexem okrajovosti zahrnující nejen vliv geografické polohy, ale i rozdíly ve vybavenosti dopravní infrastrukturou; regiony s nadprůměrným HDP jsou lépe dopravně dosažitelné
- kvalifikací pracovní síly, která je vyjadřována podílem obyvatelstva s dosaženým vysokoškolským, středoškolským a základním vzděláním na počtu obyvatel věkové skupiny 25-59 let; ve vyspělých regionech je vykazován větší podíl obyvatelstva s dosaženým vyšším stupněm vzdělání.

Konkurenceschopnost regionu je možné vyjádřit pouze na základě komparativní analýzy, tedy porovnáním s ostatními regiony.

Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost

Nejen nejzaostalejší regiony čelí podstatným výzvám. Proto by se i v dalších regionech měly prostředky EU stát katalyzátorem rozvoje a měly by přispět k mobilizaci národních a regionálních politik a zdrojů při naplňování Lisabonské a Göteborgské strategie. Kromě toho je přítomnost intervencí politiky soudržnosti přirozenou součástí politické, ekonomické a sociální integrace EU a umožňuje podporu veřejným i soukromým investorům a tím jejich zapojení při dosahování cílů EU.

Nové programy by se měly zaměřit na tři oblasti intervence:

- inovace a ekonomika založená na znalostech (podpora vědy a výzkumu, podnikání – malé a střední podniky, napojení na výzkum, podpora začínajících firem)
- životní prostředí a předcházení rizikům (čistší technologie, opatření proti znečišťování, ekologická hromadná doprava, regenerace kontaminované a městské půdy, obnovitelné zdroje energie, krizové plány a preventivní a následná opatření, nakládání s vodou)
- dostupnost a služby základního ekonomického významu (silniční a železniční síť, zlepšení přístupu k telekomunikačním sítím)

Podpora bude zaměřena na regiony nesplňující kritérium zařazení pod prioritu konvergence. Půjde tedy o regiony, jejichž HDP je nižší než 75% úrovně HDP EU.

Podpora bude realizována prostřednictvím:

- regionálních programů (financovány z ERDF) zaměřených na posílení konkurenceschopnosti regionů a zvýšení jejich atraktivity, podpory směřující do průmyslových, městských a venkovských oblastí
Regionální programy se budou zaměřovat na řešení problémů, kterým čelí městské a venkovské oblasti ve vztahu k jejich ekonomické restrukturalizaci a dalším handicapům. Podporované regiony budou buď regiony nevyhovující zařazení pod prioritu konvergence nebo regiony, které čerpají v současném období podporu v rámci cíle 1, v druhém případě budou mít tyto regiony nárok na přechodně vyšší podporu.
- národních programů (financovány z ESF) zaměřených na podporu zavedení a implementace strukturálních reforem na trhu práce a posílení sociálního začleňování

Podpora rozvoje regionů a inovace

Jedním z nejdůležitějších úkolů EU je posílení ekonomické a sociální soudržnosti. Intenzivní aktivita se proto zaměřuje na snižování rozdílů úrovně jednotlivých členských států a zejména regionů, při současné snaze o zachování trvalého růstu ekonomik. Posilováním hospodářské a sociální soudržnosti se EU snaží podporovat harmonický, vyvážený a udržitelný rozvoj hospodářských činností, vysokou úroveň zaměstnanosti, rovnost mezi muži a ženami a vysokou úroveň ochrany a zlepšování životního prostředí.

Základním finančním nástrojem provádění politiky hospodářské a sociální soudržnosti jsou strukturální fondy. V současné době existují tyto:

- ERDF – Evropský fond regionálního rozvoje
- ESF – Evropský sociální fond

- EAGGF – Evropský fond pro řízení zemědělství a garance
- FIG – Finanční nástroj pro řízení rybolovu

Strukturální fondy mohou podporovat operace následujících typů:

- přímé investice do vytváření nových pracovních příležitostí
- služby pro malé firmy (poradenství, zahájení podnikání, zakládání nebo na záchranu stávajících firem, finanční inženýrství, transfer technologií, marketing, certifikace, atd.), s cílem rozvinout regionální a místní potenciál a diversifikovat hospodářské aktivity
- základní hospodářská infrastruktura (doprava, telekomunikace, energie, likvidace pevného odpadu, čištění odpadních vod, obnova průmyslových lokalit, podnikatelské parky)
- výzkum a vývoj, technologické inovace
- infrastruktura pro vzdělávání a zdravotnictví, osobní služby
- zlepšení struktury pro zpracování a prodej zemědělských a rybných výrobků
- modernizace zařízení, certifikáty kvality pro místní zemědělské a řemeslné výrobky
- diverzifikace hospodářských aktivit ve venkovských oblastech - prostřednictvím turistiky
- ochrana životního prostředí a přírodního dědictví
- obnova budov, rozvoj kulturních hodnot
- přeshraniční spolupráce, výměna zkušeností, zřizování sítí
- vyhledávání pracovních příležitostí pro mladé lidi, nezaměstnané a ty, kteří strádají nebo jsou ohroženi sociální izolací prostřednictvím náborové pomoci a školením (vstupní, pokračující a vícestupňové, příprava instruktorů, pracovníků průzkumu, administrativního personálu, stejně příležitosti pro muže a ženy)
- rozvoj nových kvalifikací, s cílem vypořádat se se změnami na pracovním trhu
- přizpůsobení struktury školení a zaměstnanosti

Inovační aktivity

V posledních 11 letech byly disponibilní finanční prostředky soustředěny na zvýšení úrovně spolupráce mezi existující výzkumně-vývojovou infrastrukturou a průmyslovými podniky, s cílem podpořit výrobkové a technologické inovace (zakládání technologických a inovačních center, podpora zakládání spin-off firem, podpora transferu poznatků z univerzit, nové materiály, vzdělávání v oblasti nových technologií atd.). V druhé polovině 90. let byla věnována větší pozornost více „holistickému“ přístupu podpory inovací – vytváření klastrů MSP zapojených do vývoje nových trhů vyžadovaných výrobků, zavádění nových způsobů řízení atd. Teoretické a politické trendy v této oblasti byly shrnuty v dokumentu Komise „Upevnění soudržnosti a konkurenceschopnosti prostřednictvím výzkumu, technologického vývoje a inovací“ v roce 1998. Z dokumentu vyplynul mj. definitivní odklon od názoru, že podpora financování základního výzkumu má zásadní význam na ekonomickou konkurenceschopnost regionů. Byla vyjádřena představa, že je třeba zajistit, aby výzkum, vývoj a inovační aktivity tvořily nedílnou součást výrobních aktivit v regionech. Celý systém měl být odpovědný za místní celkové ekonomické prostředí.

Nové inovační aktivity financované ERDF mají za cíl zvýšit inovační aktivity výzkumu a vývoje v méně vyvinutých regionech a zvýšit využívání informačních a komunikačních technologií. Komise bude podporovat pomocí inovačních aktivit nové a málo využívané ideje.

Komise zvolila pro podporu inovačních aktivit nový přístup založený na třech směrech aktivit:

- částečné financování regionálních programů inovačních akcí a pilotních projektů z nich vyplývajících
- doprovodná opatření – podpora výměny zkušeností a vytváření sítí uvnitř regionů
- organizace výběrových řízení s cílem identifikování a rozvoje „nejlepších zkušeností“

Pro programové období 2000 – 2006 byla vybrána tři strategická témata:

- **regionální ekonomika založená na znalostech a technologických inovacích**

Regionální programy inovačních aktivit by se měly zaměřit zejména na:

- vytváření nebo rozvoj kooperačních sítí mezi firmami nebo skupinami firem, výzkumnými centry, univerzitami, finančními institucemi, organizacemi odpovědnými za zlepšování kvality lidských zdrojů, konzultačními středisky apod.
- výměnu personálu mezi výzkumnými středisky, univerzitami a firmami, zejména MSP
- vytváření technických strategií regionů, včetně pilotních projektů
- podporu inkubátorů nových firem, které by měly mít spojení na univerzity a výzkumná centra, podporou spin-off firem vzniklých oddělením z univerzit nebo velkých firem
- vytváření nových finančních instrumentů pro start-up firmy (rizikový kapitál)

- **eEurope-regio: informační společnost ve službách regionálního rozvoje**

Existuje velké riziko, že rozvoj informačních a komunikačních technologií vytvoří nové rozdíly mezi regiony EU při vytváření informační společnosti. Proto je této oblasti třeba věnovat mimořádnou pozornost.

Regionální programy inovačních aktivit by se měly zaměřit zejména na:

- zlepšování digitálních a mobilních služeb v regionu pro mladé i starší občany, postižené občany a pro účely péče o zdraví
- podporování MSP při elektronickém obchodování
- identifikace a rozvoj specifických oblastí pro experimentování s pokročilými technologiemi informační společnosti
- podporu kolektivního přístupu k internetu, digitálním aplikacím a multimediálním zdrojům (např. veřejná připojovací místa k internetu)

- **regionální identita a rozvoj venkova**

Regiony závisejí při svém rozvoji ve velké míře na svých aktivech. Tato aktiva a příležitosti jsou založeny na bohatství regionu a kulturní rozmanitosti, specifických dovednostech, strategickém umístění a zejména na kvalitě životního prostředí, vzdělávací a kulturní infrastruktury, jazykové vybavenosti, muzikálních tradicích, regionálních produktech či kuchyni atp.

Regionální programy inovačních aktivit by se měly zaměřit zejména na:

- podporu řemeslných mikrofirem nebo výrobců tradičních předmětů, zlepšováním jejich technické úrovně
- rozvoj turistiky založené na kulturních a ekologických faktorech
- podporu MSP začínajících v oblasti inovačních médií a v kulturní oblasti
- rozvoj nových forem místních služeb
- vytvářením schémat zaměřených na řízení životního prostředí, využívání čistých technologií, recyklaci odpadů a ekonomického využívání energie

Trvale udržitelný rozvoj a životní prostředí

Politiky EU se původně soustředily na podporu jednotného trhu, ale postupně se začaly vztahovat k mnoha jiným stránkám každodenního života a řešit problémy evropské společnosti. Nyní se týkají i životního prostředí, veřejného zdraví, práv spotřebitelů, hospodářské soutěže a bezpečnosti v oblasti dopravy, vzdělávání a přístupu ke kultuře.

Reakce evropských orgánů na veřejné mínění nalezneme v oblasti **ochrany životního prostředí**. Veřejnost si začala uvědomovat, že znečištění nezná hranice, že musíme chránit své přírodní dědictví a že každý občan má právo na bezpečné a zdravé produkty a životní podmínky. Evropská unie proto musela učinit řadu konkrétních kroků: přijmout celoevropské normy znečištění ovzduší, chránit ozónovou vrstvu snížením emisí chlorfluoruhlodíků (freonů), zlepšit čištění odpadních vod a nakládání s odpady obecně, sledovat užití chemických látek, snížit hladiny hluchosti vozidel atd.

Ochrana životního prostředí nespočívá pouze v přijímání přísnějších zákonů. Evropská unie také poskytuje finanční prostředky na projekty týkající se životního prostředí a finančně pomáhá podnikům a průmyslu dodržovat evropské environmentální předpisy.

V srpnu 2002 uspořádala OSN v Johannesburgu „Světový summit o trvale udržitelném rozvoji“. Evropská rada se na něj připravila na setkání v Barceloně v březnu téhož roku. Stanovila pro EU jasnou prioritu: učinit z vlastní politiky trvale udržitelného rozvoje příklad pro celý svět. Tato politika musí zahrnovat ochranu a udržitelné řízení přírodních zdrojů, mezinárodní systém pro správu životního prostředí, opatření na zlepšení technologické kapacity EU a větší úsilí o sdílení technologií s rozvojovým světem. Evropská rada na barcelonském zasedání rozhodla, že se EU pokusí zvýšit oficiální rozvojovou pomoc na 0,7 % svého HDP.

Definice trvale udržitelného rozvoje

V současné době se zejména ve vyspělých zemích zaměřuje pozornost na kvalitativní stránku rozvoje a v této souvislosti se vyjadřuje potřeba dosáhnout udržitelného rozvoje. Přitom se vychází z klasické a široce přijaté definice ze zprávy Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj (tzv. Zpráva Brundtlandové) z r. 1987, která zní takto: „*Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích, a aniž by se to dělo na úkor jiných národů.*“

Trvale udržitelný rozvoj náleží k pojmům již obecně známým nejen environmentalistické obci, ale stále častěji citovaným a používaným ve školství a v souvislosti s obecným vzděláním a osvětou.

„Trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslaboval možnosti budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby.“

„Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy.“

Zajištění příspěvku všech regionů a obyvatel EU k udržitelnému rozvoji

- rozdíly ve výstupech, produktivitě a přístupu k pracovním příležitostem, které přetrvávají jak mezi státy, tak mezi regiony, mají původ ve strukturálních nedostatcích v klíčových faktorech konkurenceschopnosti - neadekvátním investování do fyzického a lidského kapitálu, nedostatečné inovační kapacitě a regionální správě a v nízké úrovni investic v oblasti životního prostředí
- posilování regionální konkurenceschopnosti prostřednictvím cílených investic a poskytování ekonomických příležitostí, které přinesou občanům možnost využít jejich schopnosti, podporuje růstový potenciál EU jako celku

Trvale udržitelný rozvoj v České republice

Koncepce trvale udržitelného rozvoje hledá rovnováhu mezi rostoucí spotřebou a omezenými přírodními zdroji. Poprvé s ní přišli ekologové už před třiceti lety, teprve konference OSN o životním prostředí v Rio de Janeiru v roce 1992 však přinesla nový pohled na původně pouze ekologické téma. K zachování přírodních zdrojů a ochraně životního prostředí i pro příští generace je třeba brát v úvahu nejen ekologické hledisko, ale i ekonomiku a sociální aspekty.

Novou koncepci trvale udržitelného rozvoje, kterou potvrdil i Světový summit v Johannesburgu v roce 2002, objasnil na pražském Fóru ministr pro životní prostředí Libor Ambrozek: *"dosažení vyšší kvality života způsobem, který by byl sociálně přijatelný, a nejen že by neohrožoval životní prostředí, ale vedl k jeho postupnému zlepšování."* Na národní koncepci, která má tento celosvětový problém řešit v českých podmínkách, pracovala od loňska Rada vlády pro trvale udržitelný rozvoj.

Koncepce, o které už jednali odborníci v šesti krajích, shrnuje hlavní ekonomická, ekologická i sociální východiska. Konstatuje, že česká ekonomika je sice stabilní, je však ohrožena růstem státního dluhu, nedostatkem financí na veřejné služby a předstihem růstu spotřeby před růstem HDP. V oblasti životního prostředí došlo v posledním desetiletí k výraznému zlepšení, každý další krok však bude mnohem nákladnější. Jako alarmující se ukazuje hlavně sociální sféra.

Koncepce přitom poukazuje na nepříznivý demografický vývoj, stárnutí populace, vysokou nezaměstnanost a s tím spojené finanční nároky na státní rozpočet.

Politika podpory malého a středního podnikání

Malé a střední podniky vytvářejí zdravé podnikatelské prostředí, zvyšují dynamiku trhu, mají schopnost absorbovat podstatnou část pracovních sil uvolňovaných z velkých podniků a jsou stabilizujícím prvkem ekonomického systému. Pro jejich rozvoj jsou rozhodující podmínky, za kterých mohou rozvíjet hospodářskou činnost. Ekonomické prostředí do značné míry určuje a ovlivňuje poptávku po jejich produktech a službách a může tak usnadňovat nebo naopak omezovat jejich přístup na trhy, které jsou důležité pro jejich vznik a další růst.

Ekonomický a sociální přínos malých a středních podniků je charakterizován schopnostmi:

- zmírňovat negativní důsledky strukturálních změn,
- působit jako subdodavatelé velkých podniků,
- vytvářet podmínky pro vývoj a zavádění nových technologií,
- vytvářet pracovní příležitosti za nízkých kapitálových nákladů,
- rychleji se adaptovat na požadavky a výkyvy trhu,
- vyplňovat okrajové oblasti trhu, které nejsou pro větší podniky zajímavé,
- decentralizovat podnikatelské aktivity a napomáhat rychlejšímu rozvoji regionů, menších měst a obcí.

Možnost využití potenciálu malých a středních podniků v ekonomice je do značné míry závislá na prostředí, kterým jsou obklopeny. Na malé a střední podniky negativně působí především:

- malá ekonomická síla v porovnání s velkými podniky,
- obtížný přístup ke kapitálu omezující možnost financování rozvojových aktivit,
- horší přístup k odbornému vzdělávání, nižší dostupnost potřebných informací a poradenských služeb,
- nekalá konkurence ze strany velkých podniků a dumpingové ceny dovážených produktů,
- omezení v odbytu hotových výrobků na domácím trhu a zvýšené náklady při jeho vývozu,
- konkurence obchodních řetězců vytvářených kapitálově silnými firmami,
- slabá pozice v soutěži o veřejné zakázky,
- platební nekázeň způsobující druhotnou platební neschopnost,
- vysoké administrativní zatížení.

Dlouhodobým cílem politiky je umožnit fungování sektoru malých a středních podniků tak, aby tento sektor přispíval ke zvyšování výkonnosti regionů a celého národního hospodářství, technologické úrovni a konkurenceschopnosti, ke snižování nezaměstnanosti a k regionální, sociální a ekonomické diferenciaci jako základním předpokladům ekonomického rozvoje společnosti.

Malé a střední podniky představují rozsáhlou část hospodářství a je nutné nástroje a intenzitu podpory diferencovat podle toho o jaké subjekty tohoto podnikatelského sektoru se jedná:

- občany vstupující poprvé do podnikání,
- podniky existující krátkou dobu (do 2 let) bez předchozí podnikatelské činnosti,
- existující malé a střední podniky schopné se ucházet o zdroje komerčního financování,

Ve struktuře podnikatelských projektů je nutné rozlišovat:

- projekty zachování a zvyšování konkurenceschopnosti s nižšími stupni inovace, rozšiřující stávající činnost,
- projekty s vysokým stupněm inovace, vysokým výnosovým potenciálem a zvýšenou rizikovostí,

Všestrannou podporu je nutné zajišťovat v přístupu k novým informačním technologiím založeným na využití Internetu, které zásadním způsobem ovlivňují schopnost existence malých a středních podniků v současných podmínkách světové ekonomiky, realizace politiky vyžaduje aktivní spolupráci centra a regionů s účelnou decentralizací rozhodování o podpoře jednotlivých projektů při nutnosti zachování metodicky jednotných a transparentních postupů, k zjednodušení systému podpory a snazší orientaci podnikatelů je účelné sjednocování a koncentrace identických nebo obdobných nástrojů a programů podpory malého a středního podnikání.

Hlavní nástroje podpory malého a středního podnikání v oblasti přístupu ke kapitálu:

- cenově zvýhodněné záruky za bankovní úvěry a leasing, příp. i jiné způsoby financování,
- úvěry se sníženou úrokovou sazbou a půjčky,
- příspěvek na úhradu úroků,
- dotace na úhradu nákladů podnikatelů či jejich sdružení spojených s vytvářením podmínek pro zvyšování jejich konkurenceschopnosti.

Podporovány budou projekty začínajících podnikatelů a subjektů s krátkou podnikatelskou historií, projekty spojené se zaváděním výsledků výzkumu a vývoje do praxe a projekty podnikatelů ve strukturálně postižených a hospodářsky slabých oblastech vymezených vládou. Bude zvyšována intenzita podpory pro projekty realizované podnikatelskými svazy a sdruženími přispívající k vytváření a rozvoji sítí malých a středních podniků.

Cílem politiky v oblasti trhu informací a informačních technologií je zabezpečit za ekonomicky přijatelných podmínek potřebný rozsah informací nutných pro vstup do podnikání, provozní, obchodní a řídicí činnosti podniků.

K zabezpečení tohoto cíle bude:

- podporována a rozvíjena činnost Euro Info Center na území České republiky, která jsou součástí evropské sítě těchto center,
- zajišťována podpora zapojování malých a středních podniků do elektronického obchodu,
- dokončen internetový informační systém o možnostech podpory podnikání a exportu v ČR,
- zajištěn internetový přístup k registrům patentů, užitných vzorů, ochranných známek a průmyslových vzorů,
- průběžně zajišťován veřejný přístup k užívání informační databáze ISAP, zejména českých překladů právních norem ES.

Cílem politiky v této oblasti vzdělávání bude zvýšit profesní a řídicí znalosti občanů vstupujících do podnikání, podnikatelů a vedoucích pracovníků již existujících podniků.

K zajištění tohoto cíle :

- bude posíleno vzdělávání zaměřené na využívání výpočetní techniky, Internetu pro výrobní a obchodní činnost firmy,

- budou rozšířeny vzdělávací programy týkající se technické a jiné standardizace, certifikace, provádění zahraničně obchodních operací, dopadů harmonizace s právem EU do oblasti ekologie.

Program podpory vzdělávání občanů vstupujících do podnikání, podnikatelů a řídicích pracovníků malých a středních podniků bude koordinován s úřady práce.

Cílem politiky je zabezpečení kvalifikované pracovní síly pro malé a střední podniky zejména v oblasti průmyslu, stavebnictví, služeb a obchodu.

K zajištění tohoto cíle budou podporovány aktivity podnikatelských svazů a sdružení malých a středních podniků a hospodářských komor zaměřené na přípravu učňů a zvyšování odborné kvalifikace pracovníků těchto podniků.

Cílem politiky je zabezpečení cenově dostupné nabídky poradenských a konzultačních služeb potřebných pro vstup do podnikání a pro jeho další rozvoj.

K tomuto účelu budou pokračovat dotace cen těchto služeb pro malé a střední podniky za předem stanovených podmínek prostřednictvím sítě poradenských subjektů. Zapojení a činnost v této síti bude probíhat na základě výběrových řízení a pravidelného hodnocení kvality poskytovaných služeb. Její základ budou i nadále tvořit kvalifikovaná a osvědčená regionální poradenská a informační centra (RPIC) a podnikatelská inovační centra (BIC). Rozšiřování jejich sítě, případně obnova, bude prováděna ze subjektů zaměřených na poskytování poradenských a konzultačních služeb. Kromě ekonomického a právního poradenství bude kladen důraz na poradenství v oblasti zavádění technických norem a standardů zvyšujících konkurenceschopnost a zavádění moderních metod řízení podniků a poradenství pro přípravu projektů v rámci předvstupních a strukturálních fondů EU.

Cílem politiky je zvýšit podíl malých a středních podniků na komerčním využití výstupů výzkumné činnosti. K zajištění tohoto cíle bude projednán vznik **fondu pro nadějně inovační podnikatelské záměry** (seed capital). Bude dále pokračovat realizace programů výzkumu a vývoje na podporu projektů technického rozvoje malých a středních podniků. Podporován bude vznik informačního systému s nabídkou, příp. i poptávkou, týkající se služeb výzkumných organizací. Předmětem řešení bude financování nákladů spojených s ochranou průmyslového vlastnictví malých a středních podniků v zahraničí a nefinanční vklady vysokých škol a Akademie věd do malých a středních podniků.

Nástroje podpory přístupu ke kapitálu budou zabezpečovány zejména prostřednictvím *Českomoravské záruční a rozvojové banky, a.s. Praha (ČMZRB)*. U programů, které budou využívat i regionální zdroje na podporu podnikání, bude účelné přenesení rozhodování o podporách do regionů. Bude rozšiřováno působení ČMZRB jako poskytovatele finančních služeb pro systém podpory podnikání, včetně zdrojů ze strukturálních fondů EU do regionů.

Agentura pro rozvoj podnikání, příspěvková organizace Ministerstva průmyslu a obchodu, zabezpečuje systém poradenských, informačních a vzdělávacích služeb pro malé a střední podniky a podílí se na přípravě a realizaci programů pro malé podniky. Bude posouzeno a zpřesněno další zaměření center a bude rozvíjena spolupráce Agentury s hospodářskými komorami a podnikatelskými sdruženími.

Euro Info Centra budou pokračovat v činnosti v rámci sítě těchto center Evropské unie a budou podporována z programu Evropské unie pro tato centra. Informační a konzultační služby center budou podporovat rozvoj spolupráce malých a středních podniků v zemích Evropské unie.

Regionální fondy podpory podnikání budou vytvářeny v souladu s potřebami a možnostmi regionů jako nástroje soustředění finančních prostředků využívající v maximální možné míře spolupráci s ostatními institucemi podpory podnikání v regionu.

Budou přijata opatření zabezpečující plynulost financování programů podpory podnikání. V návaznosti na rozpočtové možnosti státu budou pro podporu malého a středního podnikání zabezpečovány zdroje státního rozpočtu s cílem:

- zachování současné výše zdrojů státního rozpočtu na programy podporující přístup ke kapitálu,
- posílení finančních prostředků na poradenské a konzultační služby a vzdělávání.

Průmyslové klastry

"Klaster je geograficky blízké seskupení vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb a souvisejících institucí v konkrétním oboru i firem v příbuzných oborech, které spolu soutěží, ale také spolupracují, mají společné znaky a také se doplňují."

Klaster jako seskupení firem na rozdíl od určitého odvětví překračuje toto vymezení a zasahuje do jiných odvětví a jiných subjektů, které jsou důležité z hlediska konkurenceschopnosti. Jedná se např. o dodavatele specializovaných vstupů, jako jsou součástky, stroje, služby, nebo dodavatele specializované infrastruktury. Názorným příkladem může být masný klaster zahrnující všechny subjekty na daném teritoriu od chovu skotu, přes jatka, zpracující průmysl, stroje, obalové technologie včetně konzervárenství, výzkumu, hygieny, veterinářství až po obchod a třeba i krmivo pro domácí mazlíčky.

Často však dochází k segmentaci tak širokého záběru na menší celky, které se díky své produktivitě a inovacím stanou výrazně konkurenceschopné a stávají se vůdčími hráči na světovém trhu. Klastry se mohou rozšiřovat vertikálně směrem dolů až k distribuci a zákazníkům, nebo horizontálně do stran k výrobcům doplňkových výrobků či společnostem, jejichž předmětem je vzdělávání a kvalifikace, technologie nebo společné vstupy. Řada klastrů zahrnuje státní a jiné instituce (univerzity, výzkumná pracoviště, odborné školství, ústavy pro normalizaci, obchodní a jiná sdružení), které poskytují firmám nejrůznější druhy podpory. Zázemí pro inovační růst firem v podobě výzkumných a vývojových institucí a pracovišť je jednou ze stěžejních podmínek pro úspěšný vývoj klastrů.

Jestliže se např. krajská samospráva rozhodne využít strategie průmyslových klastrů pro řešení ekonomické revitalizace a rozvoje regionu, musí nejdříve poznat a ověřit si, které průmyslové obory na daném území splňují kritéria stanovená pro klastry.

K důležitým momentům při zakládání klasteru patří jeho zmapování. Zmapování klasteru a jeho hranic je vlastně součástí počáteční studie prokazující existenci klasteru v daném místě a je výsledkem analýz a kreativního procesu, který staví na znalosti a pochopení vazeb a doplňujících se aktivit napříč odvětvími a institucemi v daném regionu. Konečným faktorem pro určení hranic klasteru je síla tohoto vzájemného působení a jejich význam pro produktivitu a inovace, tedy konkurenceschopnost. Tyto hranice se mohou v průběhu existence klasteru měnit, nicméně členové klasteru jsou schopni tyto hranice sami rozpoznat a stanovit, které odvětví, popř. které firmy jsou ještě pro klaster významné.

Základní charakteristiky klastrů, kterými se odlišují od klasických odvětvových nebo profesních sdružení:

- **Klastry jsou založeny na systémových vztazích mezi firmami**

Firmy v klastru mají společné nebo doplňkové vazby v oblasti výrobků, procesů, technologií, lidských, materiálových, surovinových, finančních a jiných zdrojů, kvalifikace a/nebo distribučních kanálů;

- **Klastry jsou geograficky vázány**

Geografický rozměr klastrů se může pohybovat od regionu - kraje, přes celý stát, nebo zahrnuje pouze jedno město, nebo se může rozkládat přes hranice do sousedních zemí. To záleží na vzdálenosti, která ještě zaručuje informační, transakční, pobídkovou a jinou efektivnost pro firmy v klastru.

- **Klastry mají svůj životní cyklus**

Prvním, embryonálním stádiem je vznik klastru na základě inovací, vynálezů, zahraničních investic, ale také přírodních zdrojů apod.

Druhým stádiem je období růstu, kdy se trh začne natolik rozvíjet, že vyčleňuje ze svého středu nové jednotky (spin-offs) nebo přitahuje imitátory či konkurenty a celkově tak dochází k rozvoji podnikání v klastru;

Třetím stádiem je zralost, kdy se procesy nebo služby stanou rutinními, na trhu se usadí více imitátorů a náklady začnou být klíčovou konkurenční výhodou;

Čtvrté stádium představuje úpadek, kdy výrobky začnou být nahrazovány levnějšími nebo účinnějšími řešeními.

- **Klastry nejsou definovány členstvím v organizaci**

Klastry v podstatě buď historicky existují na daném teritoriu vzhledem ke konkurenční výhodě dané geografickými podmínkami (víno, moře), dostupnosti nerostných surovin apod., nebo vzniknou z jiného důvodu ať už spontánně či plánovaně (telekomunikační a IT klastr v Oslu vzniká rozhodnutím vlády v prostoru opuštěného letiště Fornebu). Tak jako tak je klastr seskupením firem, i když jej nikdo neřídí.

V širším slova smyslu tedy klastr přirozeně zahrnuje všechny hráče na daném poli, kteří tvoří přirozené seskupení. *V užším slova smyslu však nazýváme klastrem jeho organizovanou část. Je však nutno zdůraznit, že právě možnost řídit klastr, efektivně mu pomáhat a rozvíjet jej, dosáhnout stavu, kdy každý člen si je vědom své role v klastru a nutnosti spolupracovat s ostatními, je tou převratnou šancí, která se prokazatelně vyplácí jak členům, tak celému správnému celku, na kterém se klastr nachází.*

- **Klastr produkuje novou kolektivní infrastrukturu**

Jakmile se začne klastr vytvářet, v důsledku jeho nových potřeb začnou vznikat nové oblasti služeb, podpůrných firem a institucí. Jedná se buď o zázemí materiální, jako je zvýšení počtu dodavatelů, nebo jejich vyšší různorodost a cenová výhodnost, nebo nové specializované a dle potřeb odběratele uzpůsobené služby, určitým způsobem kvalifikovaná pracovní síla (vznikají nové obory ve všech stupních vzdělávací soustavy), vznik výzkumných pracovišť apod.

K nehmotným přínosům patří např. rezervoár neformálních technologických a obchodních znalostí (tzv. tichých znalostí), které se vyvíjejí v souvislosti s danou specializací. Jak se klastr rozvíjí, tyto znalosti se "usídlují" v nejrůznějších výzkumných a vzdělávacích institucích, u jednotlivců a organizací, které současně fungují jako jejich šířitelé. Tyto nedokumentované znalosti patří k nejcennější výbavě klastru zvyšující jeho konkurenční

výhodu. Vytvoření nové specializované kolektivní infrastruktury na daném teritoriu zase představuje další přidanou hodnotu tohoto místa a tudíž předpoklad pro jeho vyšší konkurenceschopnost.

Jak souvisí klastry a konkurenceschopnost?

Konkurenceschopnost v současné době vyžaduje dynamiku a spočívá v inovacích a hledání strategických odlišností. Jsou nezbytné úzké vazby k odběratelům, dodavatelům a jiným institucím nejen kvůli účinnosti, ale i rychlosti zlepšování a inovací. Klastř je pro všechny tyto potřebné změny určitým katalyzátorem, který vede firmy k vyšší konkurenceschopnosti.

Pro dosažení konkurenceschopnosti musí existovat propojení a souhra několika aspektů:

- jak kvalitně jsou firmy schopny využít dostupných vstupů a jak je zdokonalují na tom či onom konkrétním místě
- jak kvalitně firmy soutěží, tj. zda pro zvyšování produktivity využívají sofistikovaných metod, pokrokových technologií, nebo nabízejí jedinečné výrobky či služby
- jak kvalitní je na daném místě podnikatelské prostředí, které je dáno hospodářskou politikou (průřezové faktory jako daň z příjmu, dopravní infrastruktura, atd.), ale také základními vlastnostmi klastř (např. přítomnost konkrétních typů dodavatelů nebo konkrétně zaměřené vysoké školy).

Firma v klastř má tudíž souhrnou všech těchto aspektů vyšší šanci konkurenceschopnosti dosáhnout. Klastř tak propojuje firemní strategii s hospodářskou politikou. Vytváří podmínky pro lepší využití vstupních faktorů (sdílení nákladů), mobilizuje firmy k náročnější strategii (přítomnost rivalů a náročných odběratelů), spoluvytváří podnikatelské prostředí (tvorba nové infrastruktury) a ovlivňuje hospodářskou politiku.

I konkurenceschopnost se vyvíjí. Firma hledá odlišnou cestu ke konkurenceschopnosti, zohledňuje volbu zákazníka, prosazuje inovaci a vnímá různé potřeby trhu a vlastně na její "strategii" záleží, jak uspěje.

Jednou ze strategií je využívání "nejlepších praktik". Tím však nelze trvale dosahovat konkurenční výhody, protože tato strategie vede jen k rychlejšímu běhu v tom stejném závodu a firma se dostává na pokraj své provozní efektivity. Pak může nastat destruktivní konkurence, protože všichni začnou používat nejlepší praktiky.

Efektivnější cestou je "strategické vyhledávání svého místa" v konkurenci /strategic positioning/, což znamená vytvoření jedinečné a trvalé konkurenčně výhodné pozice - jinými slovy je to volba "běžet jiný závod". Firma však musí mít návrh nějaké nové hodnoty. V tom hrají roli její inovační schopnosti. Strategie pak znamená směřovat na jednu ideální pozici pomocí odlišných aktivit. Strategie je vytvoření jedinečného a hodnotného místa v konkurenci pomocí souboru činností odlišného od ostatních.

V oblasti výrobků to představuje nahrazení starého novým tím, že se výrobku, službě vtiskne nový charakteristický rys. Strategická nahrazení (trade-offs) jsou samotnou podstatou udržitelnosti (sustainability). S tím však souvisí i strategická kontinuita a kontinuální zlepšování. Strategická soutěž podporuje vyšší inovaci. Zatímco tzv. tradiční moudrost se stává bariérou, strategií pro nové a rozšiřující se firmy je zavedení jedinečných aktivit, kreativní segmentace trhu a nahrazení/změna v návrhu hodnoty a hodnotovém řetězci. Předpokladem je odlišně "střížený" hodnotový řetězec, jasná nahrazení (ne přemýšlení typu "co nechceme dělat"), trvalé hledání optimálního místa a neustálé zlepšování.

Řízený klastr jako seskupení spolupracujících i soutěžících firem a subjektů vytváří živnou půdu pro tvorbu nových strategií s využitím inovací, zvyšování produktivity vedoucí k prosperitě, ze které těží celé širší společenství.